

Roger E. Olson i Adam C. English

Istorija teologije. Dvadeset vekova u pet kratkih činova

Beograd: Soteria, 2016., str. 120

U izdanju izdavačke kuće Soteria iz Beograda, 2016. godine na tržište je izašla knjiga *Istorija teologije: dvadeset vekova u pet kratkih činova*. Izvornog naslova *Pocket History of Theology*, knjiga je djelo dvojice profesora teologije koji su nastojali sažeto i na zanimljiv način svojim čitateljima ponuditi pregled glavnih teoloških pravaca i događaja u prvih 20 stoljeća Crkve. Zadatak, koji nije nimalo lak, ali su ga autori uspješno savladali. Posebnu draž knjizi daje činjenica da autori nisu svoj tekst obradili kroz „poglavlja“, već „činoVe“, i tako su pridonijeli prikazu ove knjige kao *drame* koja se odigrava pred našim očima i kojoj se još ne nazire kraj.

Ova drama započinje prvim činom naziva *Istorija teologije u početnoj fazi*. Autori zagovaraju tezu kako se početna faza kršćanske teologije ne poklapa s početkom kršćanstva jer se pojam teologije shvaća kao promišljanje Crkve o spase-nju koje je donio Isus Krist i o evanđelju spasenja koje su propovijedali apostoli 1. stoljeća. Isusovim uznesenjem i smrću apostola, Crkva je bila primorana promišljati učenje Isusa i apostola, i tako je nastala teologija. Ona nije nastajala u vakuumu, već je bila oblikovana usred debata i bitaka s unutarnjim i vanjskim izazovima vjere. I dok je gnosticizam predstavljao glavnu nutarnju prijetnju, Crkva se morala nositi i s vanjskim izazovima od strane židovskih i poganskih pisaca. Na tome tragu, autori ukratko objašnjavaju aktivnosti nekih apostolskih otaca te apologeta koji su koristili grčku (ili helenističku) filozofiju u svrhu obrane vjere. Dajući sažeti pregled glavnih teoloških zbivanja u 2. i 3. stoljeću, ovaj čin završava početkom 4. stoljeća i preobraćenjem cara Konstantina.

Drugi čin naslova, *Teme počinju da se gomilaju*, donosi nam pregled glavnih teoloških događanja u 4. i 5. stoljeću. Pregled počinje opisom događaja u Aleksandriji i sukobom između episkopa Aleksandra i prezbitera Arija. Ovaj događaj započinje seriju kristoloških kontroverzi, gdje je Crkva nastojala dati odgovor i pomiriti dva koncepta: Božje savršenstvo, koje zahtijeva nepromjenjivost i apatiju, te Isusovo utjelovljenje. Sukob Aleksandra i Arija završava sazivanjem ekumenskog sabora u Niceji 325. godine, a sve rezultira Nicejskim vjeroispovijeda-njem, koje će kasnije biti upotpunjeno na drugome ekumenskom saboru u Konstantinopolu, tj. Carigradu. No taj sabor nije uspio objasniti jasnu razliku između Oca i Sina, a Duh Sveti je bio zanemaren. Nadalje, pitanje arijanizma također nije bilo riješeno pa je sazvan drugi ekumenski sabor u Carigradu 381. godine koji je rezultirao Nicejsko-carigradskim vjerovanjem. I dok je taj sabor uspio objasniti odnose između Oca, Sina i Duha, ostalo je nejasno kako se božanstvo i ljudskost sjedinjuju u jednom čovjeku. Na tragu kristoloških sukoba između Aleksandrije i Antiohije, saziva se treći ekumenski sabor u Efezu 431. godine, a u glavnim ulogama bili su Ćiril Aleksandrijski i Nestorije, episkop carigradski. Doneseno

rješenje bilo je kompromisno i s njime nisu bile zadovoljne obje strane. Tek na ekumenskom saboru u Kalcedonu 451. godine razriješena je rasprava između Antiohije i Aleksandrije, potpisivanjem kalcedonskog vjerovanja. I dok su kristološke rasprave nastavljene na Istoku, Crkva na Zapadu okreće se novim temama.

Treći čin, *Podela na dvoje*, započinje Augustinom, no autori se usmjeravaju na njegovu soteriološku raspravu s Pelagijem u pogledu predestinacije i slobodne ljudske volje. Njegova soteriologija kreće od dva glavna vjerovanja: apsolutne i potpune ljudske iskvarenosti te apsolutne i potpune Božje moći i suverenosti. I dok je Crkva zauzela srednje rješenje između Pelagija i Augustina, papa Grgur I. je, prema autorima, „od Avgustinovog monergističkog pogleda na spasenje i semipelagijanskog sinergizma – stvorio hibrid koji je kasnije imao snažan uticaj na razvoj rimokatoličke teologije“ (str. 59). Prema Grguru I., čovjek postiže predodređenje kroz osobni napor. Nakon što nas upoznaju s razlozima podjele između zapadne i istočne Crkve, autori se okreću skolastici i njezinim predstavnicima, kao što su Anselmo, Abelard i Toma Akvinski. Ovaj čin završava kratkim osvrtom na Williama Ockhama, Johna Wycliffea te spomena renesanse i humanizma, što je dovelo do odbacivanja augustijanskog pesimizma o čovječanstvu koji je vladao do tada.

Četvrti čin, *Reforma, revizija i redefinisanje prošlosti*, usmjeren je na pojavu protestantske reformacije. U tu svrhu autori nas ukratko upoznaju s Lutherom te Zwinglijem i Calvinom koji se nazivaju još i magistratski reformatori budući da su reformu htjeli poduzeti i ostvariti uz pomoć svjetovnih vlasti. No autori donose i pregled radikalne reformacije i razlike između ove dvije grupe reformatora (str. 84). Do kraja ovog čina upoznajemo englesku reformaciju, protureformaciju i sabor u Trentu te još pet velikih protestantskih pokreta: arminijanizam, pijetizam, puritanizam, metodizam i deizam.

Peti čin, *Nerešena pitanja*, posvećen je zbivanjima u 19. i 20. stoljeću. Stoga, upoznajemo se s ocem liberalne protestantske teologije Friedrichom Schleiermacherom koji je shvatio da kršćanstvo mora ići ukorak s vremenom ili će propasti. Na tome tragu, Schleiermacher je iz središta religije uklonio i razum i objavu te ga zamijenio osjećajem (*gefühl*). Budući da je Biblija zapis ljudskog iskustva s Bogom, posljedica ovakvog pristupa bila je da u protestantskom liberalizmu nije bilo mjesta za doktrine poput Kristova božanstva, pokajanja, Trojstva itd. Posljedično tomu, fokus teologije pomaknuo se s doktrine na etiku, a kršćanstvo je svedeno na nekoliko jednostavnih vjerskih tvrdnji te društveni, politički i ekonomski program. Kao odgovor, razvio se fundamentalizam, koji je nastojao sačuvati protestantsku ortodoksiju. Početak je ovog pokreta smješten oko 1910. godine, a pokret je dobio naziv prema nizu brošura koje su objavljene kao pomoć vjernicima, crkvama i pastirima pod nazivom „The Fundamentals“. No među samim fundamentalističkim grupama javilo se neslaganje o tome koje su doktrine

fundamentalne. Kao reakcija pak na liberalnu teologiju i fundamentalizam, javlja se tzv. nova ortodoksija, a kao glavnog njezinog predstavnika autori ističu Karla Bartha i njegovu teologiju otkrivenja. Razlažući Barthovu teologiju Božje riječi, koja može biti objavljena u Kristovu utjelovljenju, napisana u Bibliji, i propovijedana u crkvenom navještau, autori ističu da je Barth bio uzrok propasti liberalne teologije, ali istovremeno, konzervativci su ga smatrali vukom u janjećoj koži. Što god da je istina, Barth je zaslužan za formiranje novoga teološkog pravca. Od ostalih suvremenih teologija, nastalih nakon Drugoga svjetskog rata, autori navode još i evanđeosku teologiju i teologiju oslobođenja te se ukratko, kao dio teologije oslobođenja, dotiču i feminističke teologije. Na samome kraju nalazi se *Rečnik stranih imena*.

Knjiga *Istorija teologije* knjiga je malog (džepnog) formata, no uistinu sadrži sve što je potrebno da čitatelju pruži uvid u 20 stoljeća razvoja crkvene teologije. Autori nisu imali nimalo lak zadatak odvojiti i obraditi toliko široko područje kao što je 2000 godina crkvenog teološkog razvoja, ali knjiga uspijeva u svojoj nakani. Poglavlja ili činovi usmjereni su na određeno vremensko razdoblje u kojem se navode ključne osobe, pojave ili doktrine koje su bile predmetom spora, a svako sljedeće poglavlje pokazuje kako su događaji iz prethodnog poglavlja utjecali na ono što se događa u narednome poglavlju. Knjiga se vrlo lako čita, a njezin format i dužina svakako odgovaraju profilu suvremenog čitatelja koji je sve teže u stanju čitati veći broj stranica (pojava koju ne smatram plemenitom). U skladu s tim, knjiga se može koristiti u sklopu teološkog studija kao pomoćna literatura, no može biti i na korist svakome vjerniku-laiku koji se u kratkim crtama želi upoznati s razvojem crkvene nauke te razumjeti *zašto* kršćani vjeruju to *što* vjeruju.

Jedina je zamjerka knjizi teološke naravi. Naime, na početku knjige autori ističu kako je „teologija“ nastala u vremenu nakon Isusa i apostola. Iako mogu razumjeti argumentaciju za takvu tvrdnju, u konačnici, može se zaključiti kako je „teologija“ nastala kao surogat crkvenog razvoja. Jer, da je Isus ostao s nama, ili barem njegovi apostoli, teologija nikad ne bi bila ni potrebna. Osim te jedine zamjerke, knjigu svesrdno preporučujem i nadam se da će ova knjiga doživjeti svoje izdanje i na hrvatskome jeziku.

Ervin Budiselić

Gregg Allison i Chris Castaldo

Nedovršena reformacija: Što ujedinjuje i razdvaja katolike i protestante nakon 500 godina

Dallas, Texas USA, Eastern European Mission, 2017, 148.

Budući da je prošla godina obilježila 500. obljetnicu reformacije, moglo se očekivati da će taj okrugli broj izazvati posebno zanimanje teologa svih uvjerenja koji